

อภินิหารปัจเจกชนในเทวทูตสูตรกับยุคเชื้อโควิด (Covid 19)

พระมหาณัฐพล ญาณसारโ (ไชยแก้ว)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Received September 18, 2021, Revised October 15, 2021, Accepted November 21, 2021

บทคัดย่อ

เทวทูตสูตร ในพระสุตตันตปิฎกได้แฝงไปด้วยหลักพุทธธรรมที่มุ่งสอนให้ชาวพุทธสามารถเข้าใจชีวิตที่เป็นจริงได้ เห็นความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายตามธรรมชาติของเหตุปัจจัย ให้ดำเนินถูกต้องตามจริยธรรม และข้อประพฤติปฏิบัติให้มีความสุข ที่เกี่ยวกับสถานะของสิ่งทั้งหลาย หรือธรรมชาติ และกฎธรรมชาตินั้นเอง เรียกว่า หลักปฏิจางสมุปบาท คือ เป็นธรรมที่แสดงในรูปของ “กฎธรรมชาติ” หลักธรรมที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น อภินิหารปัจเจกชนไตรลักษณ์ และกรรม เป็นต้น การพิจารณาความตายในยุคนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเพราะจะทำให้ชีวิตของเราไม่ประมาทซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันข่าวการเสียชีวิตจากโคโรนาไวรัสเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ไกลตัวในทุกพื้นที่ในโลกนี้ไปแล้ว การพิจารณาอภินิหารปัจเจกชนทำให้เราคลายทุกข์และคลายความกังวลได้เป็นอย่างดี ตลอดจนเข้าใจในสังขารของชีวิตอย่างถ่องแท้

คำสำคัญ : อภินิหารปัจเจกชน, เชื้อโควิด 19

Aphinhapaccavekha in the Divine Sutra and the Covid 19

Phramaha Nuttpol Yanasaro (Chaiyakaew)

Abstract

The Devadūta Sutta in the Suttantapitaka contains Buddhist principles that aim to teach Buddhists to understand the real life. sees the possibilities of things as normal causes and factors to operate in accordance with ethics and behavior to be happy Concerning the state of things or nature and the natural law itself is called the principle of paccasamuppada, which is the dharma expressed in the form of "natural law", the dharma principles associated with such as Abhinha paccaveka, the trilak and karma, etc. Considering death in this era is very important because it will make our lives not be careless. In the current situation, news of corona virus deaths is not far away in every area of the world. this is gone Contemplation of the Abhidhamma paccavekha gives us a great relief from suffering and anxiety. As well as fully understand the truth of life

Keywords: Aphinhapaccavekha, Covid 19

บทนำ

หลักอภินิหารปัจเจกชน คือ การพิจารณาถึงความจริง ได้แก่ ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจ และกรรมที่เราทำกรรมอันใดไว้ต้องได้รับผลกรรมนั้น ๆ ตามนัยแห่งการพิจารณาอภินิหารปัจเจกชน ได้ทุกโอกาสหรือพิจารณาบ่อย ๆ ให้เป็นกิจวัตรประจำวัน ด้วยสติปัญญา เห็นและเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต จนนำไปสู่การปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นได้ ซึ่งเราทุกคนต้องพิจารณาเพื่อให้เข้าใจความจริงของชีวิต และดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ดังที่พระพุทธองค์ ทรงแสดงธรรมที่ควรพิจารณาเนื่อง ๆ แก่ภิกษุทั้งหลาย (อง.ปณจก. (ไทย) 22/57/99-101.) สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ ไม่ว่าจะเป็นอย่างไหนก็ตาม ชายก็ตาม ผู้ที่บวชก็ตาม ไม่ได้บวชก็ตาม ควรพิจารณาความจริงของชีวิต 5 ประการ คือ

1. เรามีความแก่เป็นธรรมดา ล่วงพ้นความแก่ไปไม่ได้
2. เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปไม่ได้
3. เรามีความตายเป็นธรรมดา ล่วงพ้นความตายไปไม่ได้
4. เราจำต้องพลัดพรากจากบุคคลและสิ่งของซึ่งเรารักเราชอบทั้งสิ้น
5. เรามีกรรมเป็นของของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์

มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยเราทำกรรมใดไว้จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม เราย่อมเป็นผู้รับ

หลักความจริงที่ทุกคนควรพิจารณา 5 ข้อ นี้ เป็นสิ่งที่ผู้มีชีวิตตามอายุขัยจะต้องได้ประสบทุกคน ไม่มีใครจะหลีกเลี่ยงหนีได้พ้น ต่างแต่ว่าช้าหรือเร็วเท่านั้น เมื่อรู้กฎความจริงตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้วเช่นนี้ทุกคนก็ไม่ควรประมาทควรหมั่นพิจารณาอยู่เป็นประจำเพื่อการทำใจหรือปรับใจยอมรับความจริงไว้ก่อน เมื่อเหตุการณ์ใน 5 ข้อนี้เกิดขึ้น เราก็จะได้ไม่ต้องฝืนกฎธรรมชาติของโลก เมื่อเราไม่ฝืนกฎของธรรมชาติก็เพื่อไม่ให้ประมาท ได้แก่ การปล่อยเสียซึ่งสติ ไม่ระลึกรัตริตรอง มองพิจารณา ปล่อยให้จิตน้อมไปทางอกุศล เช่น ทางความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น ไม่ดำเนินทางกุศล มีทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น ดังนี้เรียกว่า ความประมาท สิ่งที่เกี่ยวข้องให้เกิดความประมาทคือความเมา 3 อย่าง คือ

1. ความเมาในวัย คือคิดว่าเรายังหนุ่มสาวยังไม่ต้องละอกุศล ยังไม่ต้องเจริญกุศล
2. ความเมาในความไม่มีโรค คือคิดว่าเรายังแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยยังไม่ต้องละอกุศล
3. ความเมาในชีวิต คือคิดว่าเรายังไม่ตาย ยังมีชีวิตสืบต่อไปได้นาน ยังไม่ต้องละอกุศล ยังไม่ต้องเจริญกุศลความเมาทั้ง 3 นี้ เป็นเครื่องเกี่ยวพันให้เกิดความประมาท เพราะว่าเป็นเหตุให้

กระทำบาปทางกาย วาจา ใจ คิดประทุษร้ายแก่ผู้อื่น การหมั่นระลึก พิจารณาถึงหลักความจริงดังกล่าว ย่อมถือได้ว่า เป็นผู้ไม่ประมาทหมัวเมา สามารถตัดความยินดีในภพทั้งหลายได้ คลายความรักใคร่ในชีวิตเสียได้ จะเว้นเสียซึ่งบาปกรรม ทำให้เป็นผู้มีก่น้อย สันโดษ ไม่สะสมหวงแหวน ตระหนี่ข้าวของ จะคุ้นเคยในอนิจจังสัญญา คือรู้ว่าสังขาร คือ รูปธรรม นามธรรม ร่างกาย จิตใจ ไม่เที่ยง ทุกขสัญญา คือรู้ว่าเป็นทุกข์ อนัตตสัญญา คือรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล เรา เขา จะเป็นผู้ไม่กลัวตาย เวลาจะตายจะมีสติไม่หลงตาย เมื่อมีชีวิตอยู่ก็จะเป็นผู้ไม่ประมาท จะเป็นผู้ขยันขันแข็งในการละอกุศลกรรม และ จะเป็นผู้ขยันขันแข็งในการเจริญกุศลกรรม บุคคลผู้มีความไม่ประมาทในกุศลธรรมนี้ ย่อมเป็นมงคลอันประเสริฐในชีวิต (พระมหาบุญเลิศ ฐานาทินโน, 2547)

ในส่วนของอรรถกถาที่ปรากฏใน **อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ทุติยปัณณาสก์** นีวรณวรรคที่ 1 (อรรถกถาฐานสูตรที่ 7) ย่อมกล่าวไว้ว่าพึงทราบวินิจฉัยในฐานสูตรที่ 7 ดังต่อไปนี้

บทว่า เราเป็นผู้มีความแก่เป็นสภาพ เราไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ย่อมเที่ยวไปในภายในความแก่นั่นเองแม้ในบททั้งหลายที่เหลือก็เช่นนี้เหมือนกันในบททั้งหลายว่า เป็นต้น

กรรมเป็นของเราคือเป็นของมีอยู่ของตน เพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่ามีกรรมเป็นของตน เราเป็นทายาทของกรรม อธิบายว่า กรรมเป็นมรดก คือเป็นสมบัติของเรา กรรมเป็นกำเนิดคือเป็นเหตุเกิดของเรา

เพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่ามีกรรมเป็นกำเนิด กรรมเป็นเผ่าพันธุ์ของเรา มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย มีกรรมเป็นทายาทของกรรมนั้น เราจักเป็นผู้รับผลที่กรรมนั้นให้

สรุปได้ว่าทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถาได้กล่าวถึง ความเป็นมาคำว่า อภินหปัจจเวกขณไว้ว่า คือ ไม่ว่าจะเป็นอย่างไหนก็ตาม ชายก็ตาม ผู้ที่บวชก็ตาม ไม่ได้บวชก็ตาม ควรพิจารณาความจริงของชีวิต 5 ประการ คือ

1. เรามีความแก่เป็นธรรมดา ล่วงพ้นความแก่ไปไม่ได้
2. เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปไม่ได้
3. เรามีความตายเป็นธรรมดา ล่วงพ้นความตายไปไม่ได้
4. เราจำเป็นต้องพลัดพรากจากบุคคลและสิ่งของซึ่งเรารักเราชอบทั้งสิ้น
5. เรามีกรรมเป็นของของตน เราทำดีต้องได้ดี เราทำชั่วต้องได้ชั่ว

พิจารณาอยู่เป็นประจำเพื่อการทำให้หรือปรับใจ ยอมรับความจริงไว้ก่อน เมื่อเหตุการณ์ใน 5 ข้อนี้เกิดขึ้น เราก็จะได้ไม่ต้องฝืนกฎธรรมชาติของโลก เมื่อเราไม่ฝืนกฎของธรรมชาติหรือธรรมชาติ ความทุกข์ก็เกิดขึ้นน้อย หรือไม่เกิดเลย ก็เพื่อไม่ให้เรามัวเมา ประมาท ได้แก่ การปล่อยเสียซึ่งสติ ไม่ระลึกรัตริตรง มองพิจารณา ปล่อยให้อึดมั่นไปทางอกุศล เช่น ทางความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น ไม่ดำริไปทางกุศล มีทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น การพิจารณาทั้ง 5 ประการ คือ เพื่อความไม่ประมาทความเมาในวัย เพื่อความไม่ประมาทความเมาในความไม่มีโรค และเพื่อความไม่ประมาทความเมาในชีวิต

ความหมายอภินหปัจจเวกขณ

ความหมายของอภินหปัจจเวกขณได้ศึกษาไว้ 2 ประการ คือ (1) ความหมายของอภินหปัจจเวกขณในด้านพระพุทธศาสนา (2) ลักษณะอภินหปัจจเวกขณ มีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมายของอภินหปัจจเวกขณ ในด้านพระพุทธศาสนา

อภินหปัจจเวกขณ 5 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง การพิจารณา 5 ประการ ได้แก่ 1) ควรพิจารณาทุกวัน ๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ 2) ควรพิจารณาทุกวัน ๆ ว่า เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้ 3) ควรพิจารณาทุกวัน ๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ 4) ควรพิจารณาทุกวัน ๆ ว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น 5) ควรพิจารณาทุกวัน ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตัว เราทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว (อง. ปญจก. (ไทย) 22/81/128) อภินหปัจจเวกขณขณะ 5 (ธรรมที่พิจารณาเนื่อง ๆ) มีอยู่ 5 ประการ ได้แก่

1. **ชราธัมมตา** พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความแก่ เป็นธรรมดา ไม่มีใครล่วงพ้นไปได้
2. **พยาธิธัมมตา** พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความเจ็บ เป็นธรรมดา ไม่มีใครล่วงพ้นไปได้

3. **มรณธัมมตา** พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความตาย เป็นธรรมดา ไม่มีใครล่วงพ้นไปได้

4. **ปิยวินาภาวตา** พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เราต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งนั้น (แม้แต่ตัวเองอันเป็นที่รักของตน)

5. **กัมมัสสกตา** ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้นเมื่อ พิจารณาอยู่เสมออย่างนี้ ก็จะช่วยป้องกันความมัวเมาในความเป็นหนุ่มสาว ในทรัพย์สมบัติ และในชีวิต เป็นต้น บรรเทาความลุ่มหลง ความถือมั่นยึดติด และป้องกันการทำความทุจริต ทำให้เร่งชวนชวายเป็นแต่สิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/57/81)

ตามหลักที่เรียกว่า อภินิหปัจจเวกขณ (สิ่งที่ทุกคน ไม่ว่าหญิง ไม่ว่าชาย ไม่ว่าชาวบ้าน ไม่ว่าชาวดัตถ์ ควรหัดพิจารณาเนื่อง ๆ) ซึ่งมีอยู่ 5 ประการ คือ

1. **ชราธัมมตา** ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้

2. **พยาธิธัมมตา** ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความเจ็บป่วยไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้

3. **มรณธัมมตา** ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

4. **ปิยวินาภาวตา** ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เราจักต้องประสบความพลัดพรากทั้งจากคนและของที่รักที่ชอบใจไปทั้งสิ้น

5. **กัมมัสสกตา** ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้นเมื่อ พิจารณาอยู่เสมออย่างนี้ ก็จะช่วยป้องกันความมัวเมาในความเป็นหนุ่มสาว ในทรัพย์สมบัติ และในชีวิต เป็นต้น บรรเทาความลุ่มหลง ความถือมั่นยึดติด และป้องกันการทำความทุจริต ทำให้เร่งชวนชวายเป็นแต่สิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์

สรุปว่าความหมายของอภินิหปัจจเวกขณ หมายถึง ธรรมที่ควรพิจารณาให้ยอมรับตามความจริง 5 ประการนี้ ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ทุกวัน เพื่อให้ใจเกิดความคุ้นเคย จะเป็นเหตุให้รับแรงทำ ความดี ไม่มัวเมาประมาทในวัย ไม่มัวเมาประมาทในความไม่มีโรค ไม่มัวเมาประมาทในชีวิต ไม่เศร้า โศกเสียใจในเมื่อตนเองต้องพลัดพรากจากบุคคลและสิ่งของที่รักที่ชอบใจ และเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น ในกฎแห่งกรรม

2) ลักษณะอภินิหปัจจเวกขณ

ลักษณะอภินิหปัจจเวกขณ ธรรมที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยหรือเกี่ยวเนื่องกันอาศัยกัน เกิดขึ้นอิงอาศัยกันเกิดขึ้น ดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปโดยอิสระไม่ต้องอาศัยส่วนอื่นการดำเนินชีวิต แต่ละองค์มีความสัมพันธ์กันเหมือนลูกโซ่ ชีวิตของสัตว์ก็ย่อมหมุนเวียนอยู่ในวัฏจักร มีความเกี่ยวเนื่องกัน เหมือนลูกโซ่ ภาวะที่อาศัยกันเกิดขึ้นซึ่งเป็นระบบการกำเนิดของชีวิตอันเป็นกฎเกณฑ์ แห่งชีวิต ศาสนาสอนว่าชีวิตทุกชีวิตมีส่วนเป็นเหตุเป็นผลอาศัยกันเกิดขึ้นเนื่อง กันไม่ขาดสายเมื่อสิ่ง หนึ่งเกิดขึ้น ก็เป็นเหตุให้อีก สิ่งหนึ่งเกิดขึ้นสืบต่อกันเป็นลูกโซ่ ไม่รู้จักจบสิ้น องค์ประกอบของชีวิต ซึ่งมีความสัมพันธ์กันตามหลักของปฏิจจสมุปบาทนี้ ซึ่งมี อวิชชา สังขาร วิญญาณ ฯลฯ แต่ละองค์มีความสัมพันธ์กันเหมือนลูกโซ่ ชีวิตของสัตว์ก็ย่อมหมุนเวียนอยู่ในวัฏจักร มีความเกี่ยวเนื่องกัน เหมือนลูกโซ่

ปฏิจางสมุขบพท คือ ภววะที่อศัยกันเกิดขึ้นซึ่งเป็นระบบการกำเนิดของชีวิตอันเป็นกฎเกณฑ์แห่งชีวิต ศาสนาสอนว่า ชีวิตทุกชีวิตมีส่วนเป็นเหตุเป็นผลอศัยกันเกิดขึ้นเนื่อง กันไม่ขาดสายเมื่อสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น ก็เป็นเหตุให้อีก สิ่งหนึ่งเกิดขึ้นสืบต่อกันเป็นลูกโซ่ ไม่รู้จักจบสิ้น องค์ประกอบของชีวิตตามหลักของปฏิจางสมุขบพท ซึ่งเรียกว่า องค์แห่งภวจักร หรือองค์แห่งปฏิจางสมุขบพท ได้แก่ อวิชชา สังขาร วิญญูณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ความยึดมั่น ภพ ชาติ ชรามรณะ เป็นส่วนประกอบของชีวิต ทุก ๆ องค์อศัยกันเกิดมีความสัมพันธ์กัน เช่น อวิชชา เป็นปัจจัยให้เกิด สังขาร สังขาร เป็นปัจจัยให้เกิด วิญญูณ ฯลฯ ชาติ เป็นปัจจัยให้เกิด ชรามรณะนี้เป็นปฏิจางสมุขบพท 1 วง หรือชีวิตหมุนไป 1 รอบวงจรแห่งปฏิจางสมุขบพท นิยมเรียกว่า ภวจักร ซึ่งแปลว่า วงล้อแห่งภพ หรือ สังสารจักร ซึ่งแปลว่า วงล้อแห่งสังสารวัฏฏ์ (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต, ออนไลน์, 13 กันยายน 2555)

ชรา มรณะ (Decay and Death) คำว่า "ชรา" คือความเสื่อมอายุ ความห่อหมอินทริย์ และคำว่า "มรณะ" คือ ความสลายแห่งขันธ ความขาดชีวิตินทริย์ เมื่อนำคำทั้งสองมาต่อกันเป็น "ชรา มรณะ" คือความเสื่อมกับความสลายแห่งธรรมต่าง ๆ เหล่านั้น ๆ

ชรา มรณะ มีความหมายว่า ความสำนึกในความขาด พลาด หรือพรากแห่งตัวตนจากภววะชีวิตอันนั้น ความรู้สึกที่ว่าตัวตนถูกคุกคามด้วยความสูญสิ้นสลาย หรือพลัดพรากกับภววะชีวิตนั้น ๆ หรือการได้มีได้เป็นอย่างนั้น ๆ สำหรับชรามรณะนี้ก็มิได้หมายเอาเพียงความเสื่อมกับความสลายของสิ่งที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น แต่รวมไปถึงสิ่งทั้งปวงที่เป็นนามธรรมด้วย ดังที่ปรากฏในหลักของสติที่ทุกคนจะต้องพิจารณารู้และเข้าใจชีวิต การมีสติก็เพื่อหยั่งคิดและนอกจากนี้ยังมีความเกี่ยวเนื่องกับหลักปฏิจางสมุขบพทตั้งแต่เบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย มีความเป็นเหตุเป็นผลกัน ดังนั้นบาทฐานสำคัญของหลักอภินิหปัจจเวกขณก็คือ หลักสติ กับหลักปฏิจางสมุขบพทตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

ประเภทอภินิหปัจจเวกขณ

ประเภทอภินิหปัจจเวกขณที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทศศาสนาเถรวาทนั้นมีอยู่ 5 ประเภท มีรายละเอียดดังนี้

1. ชราธัมมตา ชราธัมมตา หมายถึง เรามีความแก่เป็นธรรมตาไม่ล่วงพ้นความแก่ ไปได้ สัตว์ทั้งหลายเมื่อเกิดมาแล้วทุกชีวิตย่อมหนีความแก่ไปไม่ได้พระองค์จึงทรงแนะนำให้นำมาพิจารณาเนืองๆ บ่อยๆเพื่อให้บรรเทาความลุ่มหลงมัวเมาในชีวิตว่าเรายังไม่แก่ ดังเช่น พระอนนทได้ทูลกับพระผู้มีพระภาคถึงความแก่ชราในสมัยหนึ่งที่พระองค์ประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาไมคารมาตาในบุพพารามใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลักเรือนในเวลาเย็น แล้วประทับนั่งผินพระปฤษฎางค์ผิงแดดในที่มิแสงแดดส่องมาจากทิศประจิมอยู่ครั้งนั้น ท่านพระอนนทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ปิบนวดพระกายของพระผู้มีพระภาคด้วยฝ่ามือ พलगรบทูลว่า (ส.ม. (ไทย) 19/962/49) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นำอศจรรย์ไม่เคยมีมาแล้ว เวลานั้น พระฉวีวรรณของพระผู้มีพระภาคไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อนพระสรีระก็ห่อหมอินเป็นเกลียว พระกายก็ค่อมไปข้างหน้า และความแปรปรวนของอินทริย์ คือ พระจักขุ พระโสตะ พระฆานะ พระชีวหา พระกาย ก็ปรากฏอยู่ (ส.ม. 19/963/50)

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณภวชิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า ถึงท่านจะติความแก่อันเลวทราม ถึงท่านจะติความแก่อันทำให้ผิวพรรณทรามไปรูปอันน่า

พึงใจก็คงถูก ความแก่ย่ำย้อยอยู่นั่นเอง แม้ผู้ใดพึงมีชีวิตอยู่ได้ร้อยปี (ผู้นั้นก็ไม่สามารถ พ้นความชรา, ความตายได้) สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็นเบื้องหน้า ความตายย่อมไม่ละเว้นอะไรๆ ย่อมย่ำยี้ทั้งหมดทีเดียว (ส.ม. (ไทย) 19/965/54)

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความแก่ (ชรา) เป็นธรรมดา คืออะไรเล่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย คือ จักขุ รูป จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส (ผัสสะ) มีความชรา (ความแปรปรวนของจิต) เป็นธรรมดาแม้ สุขเวทนาทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุ สัมผัสเป็นปัจจัยก็ มีความชรา (ความแปรปรวน) เป็นธรรมดา... ฯลฯ ใจ ธรรมารมณ์ มโนวิญญาณ มโนสัมผัส (ผัสสะ) มีความชรา (ความแปรปรวนของจิต) เป็นธรรมดา แม้สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็มีความชรา(แปรปรวน) เป็น ธรรมดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่าง นี้ ย่อม เบื่อหน่าย (นิพพิทา) ทั้งใน จักขุ ทั้งใน รูปทั้งใน จักขุวิญญาณ ทั้งในจักขุสัมผัสทั้งในสุขเวทนาทุกขเวทนาหรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ ทั้งในใจ ทั้งใน ธรรมารมณ์ ทั้งในมโนวิญญาณ ทั้งในมโนสัมผัสทั้งในสุขเวทนา สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลาย กำหนด เพราะคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุด พ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่น เพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้ไม่มี ดังนี้ ฯ

สรุปได้ว่า ธรรมหรือธรรมชาติของการเกิด (ชาติ) ของสังขารทั้งปวง เป็นธรรมดา และชรา ธรรมสูตร แสดงถึง ธรรมหรือธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง, การแปรปรวน, การเสื่อมไป (ชรา) ของสังขารทั้งปวง เป็นธรรมดา

2) พยาธิธัมมตา หมายถึง เรามีความป่วยไข้เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความป่วยไข้ไปได้บุคคลที่เกิดมาในโลกนี้ ความป่วยไข้ไปได้ ไม่มีใครหนีความป่วยไข้ไม่ว่าจะเป็นเด็กหนุ่มสาวความป่วยไข้ไปได้ บุคคลที่เกิดมาในโลกนี้ไม่มีใครหนีความป่วยไข้ไปได้ไม่ว่าจะเป็นเด็กหนุ่มสาวหรือคนแก่ชราที่ตามย่อมหนีความเจ็บป่วยไปไม่ได้ดังในพยาธิธรรมสูตรสอนให้เราพิจารณาเนื่อง ๆ บ่อย ๆ ก็จะช่วยลดความประมาทในความไม่มีโรค ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายไว้ดังนี้

พยาธิธรรมสูตร แสดงถึง ธรรมหรือธรรมชาติของการเจ็บป่วย, ไข้ (พยาธิ) ของสังขาร เป็น ธรรมดา ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความป่วยไข้ (พยาธิ) เป็นธรรมดา คืออะไรเล่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย คือ จักขุ รูป จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส (ผัสสะ) มีความป่วยไข้ (พยาธิ) (ความแปรปรวนของจิต) เป็นธรรมดา แม้สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรือ อทุกขมสุขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะ จักขุสัมผัส เป็นปัจจัย ก็มี ความชรา (ความแปรปรวน) เป็นธรรมดา ใจธรรมารมณ์ มโนวิญญาณ มโนสัมผัส (ผัสสะ) มีความป่วยไข้ (พยาธิ) (ความแปรปรวนของจิต) เป็นธรรมดาแม้สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็มีความเจ็บป่วย (แปรปรวน) เป็นธรรมดา

ภิกษุทั้งหลายอริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ย่อมเบื่อหน่าย (นิพพิทา) ทั้งในจักขุ ทั้งในรูป ทั้งในจักขุวิญญาณ ทั้งในจักขุสัมผัสทั้งในสุขเวทนาทุกขเวทนาหรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ทั้งในใจ ทั้งในธรรมารมณ์ ทั้งในมนโณวิญญาณ ทั้งในมนโณสัมผัสทั้งในสุขเวทนา ทุกขเวทนา หรือ อทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะมนโณสัมผัส เป็นปัจจัย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่น เพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้มิได้มี ดังนี้ฯ” (ส.สพ. (ไทย) 18/38/67)

ดังนั้น พยาธิธัมมตา แสดงถึง ธรรมหรือธรรมชาติของการเจ็บป่วย,ไข้ (พยาธิ) ของสังขาร เป็นเรื่องธรรมดาของผู้ที่มีชีวิต ผู้ที่ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นทางทวารทั้ง 6 ทาง แล้วพิจารณาสิ่งปรากฏ ย่อมเกิดความเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนดเพราะคลายกำหนดย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว

3) **มรณธัมมตา** มรณธัมมตา หมายถึงความตายเป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความตาย ได้จะเป็นคนหนีหรือคนยากจนก็หนีความตายไปไม่พ้น พระองค์ทรงให้เราพิจารณาเนื่อง ๆ บ่อย ๆ เพื่อ บรรเทาในชีวิตว่าตนเองจะยังไม่ตายในมรณสูตรท่านแสดงให้เห็นถึงความเป็นอนิจจังทุกขังอนัตตาของ ชีวิตเพื่อความไม่ลุ่มหลงมัวเมาตั้งในชราสูตรกล่าวว่า

มรณัสสติ หรือมรณสติ เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงการมีสติระลึกถึงความตาย อันจะต้องมีมาถึง ตนเป็นธรรมดาพิจารณาเพื่อให้ใจสงบจากอกุศลธรรมและเกิดความไม่ประมาทและไม่หวาดกลัว แต่คิดเร่งชวนชวนบำเพ็ญกิจ และทำความดี (ข้อ 7 ในอนุสติ 10) มรณัสสติสูตรที่ 1 เป็นการมีสติ ไม่ประมาทระลึกถึงความตายอยู่เสมอ ๆ เพื่อให้เกิดนิพพิทาส่วนในมรณัสสติ สูตรที่ นั้น เป็นการสอนให้มีสติระลึกถึงความตายว่าไม่เพียง เกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ทุกขณะ จึงควรมีความเพียรในมรณัสสติสูตรปรากฏในพระคัมภีร์ที่พระองค์ทรงแสดงถึงผู้เจริญมรณัสสติไว้

4) **ปิยวินาภาวตา** ปิยวินาภาวตา หมายถึงการพลัดพรากจากของรักของชอบใจ เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปไม่ว่าจะเป็นใครก็หนี ความทุกข์เหล่านี้ ไปไม่พ้นหากทำใจไม่ได้อาจถึงชีวิตได้ดังที่เราทราบจากชื่อต่างๆ ทั้งในทีวีหนังสือพิมพ์ บางคนถึงขั้นตอมใจตายไปก็มีพระองค์จึง ทรงให้เราพิจารณาทุกวัน ๆ เพื่อ ช่วยทำให้จิตคลาย ความทุกข์ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสังขเป็นฉนวน ก็ความพลัดพรากจากสิ่งทีรัก ก็ เป็นทุกข์ เป็น ฉนวนความไม่ประสบความสำเร็จไม่ พรั่งพร้อมความไม่ร่วม ความไม่ระคนด้วยรูป เสี่ยงกลืนรสใฝ่ภพพะอันน่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจ หรือด้วยบุคคล ผู้ปรารถนาประโยชน์ ปรารถนาสิ่งที่เกื้อกูล ปรารถนาความ ผาสุก ปรารถนาความ เกษมจากโยคะ ซึ่งมี แก่ผู้นั้น คือ มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่หญิง น้องหญิง มิตร อำมาตย์ หรือ ญาติสาโลหิต นี้เรียกว่า ความ พลัดพราก จากสิ่งเป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ (ม.มู. (ไทย) 12/146/23)

5) **กัมมัตสกตา** หมายถึง เรามีกรรมเป็นของตนดีก็ตาม ชั่วก็ตามจะต่อได้รับผลแห่งตนทุกคนไม่อาจหนีการกระทำของตนไปได้ เหมือนเงาตามตนฉันนั้นดังความหมายกัมมัตสกตา ดังนี้ ความหมายของคำว่า กัมมัตสกตา แปลว่า ความเป็น ผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นกฎแห่งกรรมอันหนึ่ง คือ ทุกคนจำจะต้องรับผลกรรมที่ตนทำไว้กรรม การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจหรือจงใจทำ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม การกระทำที่ดีเรียกว่า “กรรมดี” ที่ชั่ว เรียกว่า

“กรรมชั่ว” กรรมจำแนกตามคุณภาพ หรือตามธรรมที่เป็นมูลเหตุ มี 2 คือ (1) อกุศลกรรม กรรม (การกระทำ) ที่เป็นอกุศล กรรมชั่ว คือเกิดจากอกุศลมูล (2) กุศลกรรม กรรม (การกระทำ) ที่เป็นกุศลกรรมดี คือเกิดจากกุศลมูล ส่วนอีกประเด็น คือ กรรม 3 กรรมจำแนกตามทวาร คือ ทางที่ทำการกรรม มี 3 คือ (1) กายกรรม การกระทำทางกาย (2) วจีกรรม การกระทำทางวาจา (3) มโนกรรม การกระทำทางใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538)

สรุปได้ว่าหลักธรรมประเภทอกุศลหทัยเจตนา คือ การพิจารณาความจริงเนื่องๆบ่อยๆของชีวิตเรียกว่าอกุศลหทัยเจตนา ซึ่งหมายถึง การพิจารณาในธรรม 5 ประการ ด้วยกัน คือ

1. เรามีความแก่ธรรมดา เราไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้
2. เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาเราไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้
3. เรามีความตายเป็นธรรมดาเราไม่ล่วงพ้นความตายไปได้
4. เรามีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจเป็นธรรมดาเราไม่ล่วงพ้นจากของรักของชอบใจไปได้

5. เรามีกรรมเป็นของ ๆ ตนเราจะ ทำดีก็ทำ ทำชั่วก็ทำจะต้องได้รับผลของกรรมนั้น สืบต่อไปเมื่อเรา พิจารณาธรรมห้าประการ นั้นอยู่เนื่อง ๆ บ่อยๆก็จะเกิดปัญญาความรู้และเข้าใจ จนจิตใจ เกิดสติปัญญารู้แจ้งตามความ เป็นจริงไม่หลงใญ่ในความไม่มีโรค และในชีวิต ก็จะไม่ตั้งอยู่ในความ ประมาทหันมาทำความดี ดังสุภาษิตที่ว่า การสั่งสมบุญนำสุขมาให้

ความสำคัญอกุศลหทัยเจตนา

ความสำคัญอกุศลหทัยเจตนา คือ เมื่อบุคคลได้พิจารณาถึงความเป็นจริงมี 5 ประเภท คือ พิจารณาความแก่ ความตาย ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจ และกรรมที่เราได้รับผลกรรมนั้น ๆ ทำให้เห็นธรรมเหล่านี้และเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต จนนำไปสู่การปล่อยวางความ ยึดมั่นได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญในการพิจารณาธรรมที่ควร พิจารณา คือ อกุศลหทัยเจตนา เพื่อให้ยอมรับความเป็นจริง ซึ่งเราทุกคนต้องพิจารณาเพื่อเข้าใจความ จริงของชีวิต และดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท

ความสำคัญในฐานะหลักธรรมเทวทูตสูตร

หลักธรรมที่สำคัญที่เกี่ยวข้องเทวทูตสูตร เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกระบวนการ ความเกิด ความเจ็บป่วย ความตาย เกี่ยวกับชีวิต และแนวทางปฏิบัติตามหลักคำสอน สมัยหนึ่ง ขณะที่ พระพุทธเจ้าประทับเจ้าพรชาน ณ เวฬุคาม ในระหว่างพรรษานั้นพระองค์ทรงประชวรหนักได้รับ ทุกขเวทนาอย่างรุนแรง ถึงขั้นจวนเจียนจะปรินิพพาน ในครั้งนี้ พบว่าพระพุทธองค์ทรงใช้วิธี สัมผัสปัญญะ ทรงใช้ขันติ คือความอดกลั้นอดทนอย่างไม่พริ้งพริ้ว และใช้การทำสมาธิด้วยการเข้าสู่ สมาธิขั้นโสภาพอครั้งนี้ จนกระทั่งอาการพระประชวรค่อย ๆ สงบลงและหายจากพระประชวรได้ ดังที่ พระองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า

บัดนี้ เราเป็นผู้ชรา แก่ เฒ่า ความตาย ล่วงกาลมานาน ผ่านวัยมานาน เรามีวัย 80 ปี ร่างกาย ของตถาคตยังเป็นไปได้ ก็เหมือนกับเกวียนเก่าที่ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉะนั้น ร่างกายของตถาคตยังสบาย ขึ้น ก็เฉพาะในเวลาที่เราเข้าสู่สมาธิ อันไม่มีนิमित เพราะไม่มีนิमित เพราะไม่ใส่ใจนิमितทุกอย่าง และ เพราะเวลาดับเวทนาบางอย่างได้เท่านั้น (ส.ม.(ไทย) 19/375/222-224)

พระสูตรนี้ได้ให้แง่คิดจากพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า ผู้สูงวัยแล้วย่อมมีร่างกายเปรียบเสมือนกับเกวียนเก่าที่เขาซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ย่อมไม่อาจทำให้กลับแข็งแรงดังเดิมได้ การไม่ประมาทในวัย ไม่ประมาทในชีวิต ไม่หลงมัวเมา สำคัญตนว่ายังเป็นหนุ่มเป็นสาว จึงยังแต่เที่ยวเล่นเพลิดเพลิน หลงระเริงไปกับสิ่งยั่วชวนต่าง ๆ ไป วันหนึ่งๆ เพราะวัยย่อมร่วงโรยไปตามกาลเวลา ต้องหมั่นตรึกตรองอย่างมีสติ ไม่ประมาท ถึงความเปลี่ยนแปลงของวัยอยู่เสมอ ชีวิตนี้ไม่แน่นอน เพราะเรา จะตายเมื่อไหร่ก็ได้ จึงควรหมั่นทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตให้ขาวรอบอย่างเต็มกำลังเต็มความสามารถเป็นประจำสม่ำเสมอ

สติ

สติ ความหมายตามพระพุทธพจน์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2543) แปลว่า ความระลึกได้ถึงสิ่งที่เคยทำ คำที่เคยพูดแล้วได้ สติ คือ ความระวัง ความไม่ขาดสติ

พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายแห่งในฐานะเป็นอุปการธรรม ในฐานะเป็นสิ่งที่ดีเยี่ยม สติ คือ การตั้งสติ ในกาย เวทนา จิต ธรรม เป็นหลักธรรมที่อยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตร 4 เป็นข้อปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง คือ เข้าใจตามเป็นจริงของสิ่งทั้งปวงโดยไม่ถูกกิเลสครอบงำ (ที.ม. (ไทย) 10/372-405/301-340) ระดับ คือ กาย เวทนา จิต และ ธรรม คำว่าสติปัฏฐานนั้นมาจาก (สร ธาตุ + ตี ปัจจัย + ป อุปสัคค์ + ฐา ธาตุ) แปลว่า สติที่ตั้งมั่น, การหมั่นระลึก, การมีสัมมาสติระลึกขึ้นพ้นจากการคิดโดยตั้งใจ แต่เกิดจากจิตจำสภาวะได้ แล้วระลึกโดยอัตโนมัติ โดยคำว่า สติ หมายถึงความระลึกรู้ เป็นเจตสิกประเภทหนึ่ง ส่วนปัฏฐาน แปล ได้หลายอย่าง แต่ใน มหาสติปัฏฐานสูตร และ สติปัฏฐานสูตร หมายถึง ความตั้งมั่น, ความแน่วแน่, ความมุ่งมั่นโดยรวมคือ เข้าไปรู้เห็นในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตามมุมมองของไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ โดยไม่มีความยึดติดด้วยอำนาจกิเลส และ ปราศจากความความโลภ "ความโกรธ" ความหลง ได้แก่

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติระลึกรู้กายเป็นฐาน ซึ่งภายในที่นี้หมายถึงประชุมหรือ รวม นั่นคือธาตุ 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟมาประชุมรวมกันเป็นร่างกาย ไม่มองกายด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา แต่มองแยกเป็น รูปธรรมหนึ่ง ๆ เห็นความเกิดดับ กายล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา
 2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติระลึกรู้เวทนาเป็นฐาน ไม่มองเวทนาด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือ ไม่มองว่าเรากำลังทุกข์ หรือ เรากำลังสุข หรือเราเฉยๆ แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ เวทนาล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และ เป็นอนัตตา
 3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติระลึกรู้จิตเป็นฐาน เป็นการนำจิตมาระลึกรู้เจตสิก หรือ รู้จิตก็ได้ ไม่มองจิตด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือ ไม่มองว่าเรากำลังคิด เรากำลังโกรธ หรือ เรากำลังเหม่อลอย แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ จิตล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และ เป็นอนัตตา
 4. ธรรมมานุปัสสนาสติปัฏฐานคือการพิจารณาเห็นธรรมบ่อย ๆ เนื่องจากหรือการมีสติระลึกรู้สภาวะธรรมเป็นฐาน ทั้งรูปธรรมและนามธรรมล้วนมีความเกิดดับ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และ เป็นอนัตตา
- สรุปได้ว่าเมื่อเจริญสติในฐานทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิต และ ธรรม ให้เรามีสติระลึกอยู่เสมอว่าเรามีความแก่เป็นธรรมดา ล่วงความแก่ไปไม่ได้เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ล่วงความเจ็บไข้ไปไม่ได้

เรามีความตายเป็นธรรมดา ล่วงความตายไปไม่ได้ เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของเจริญใจทั้งหลาย ทั้งปวง และเราเป็นผู้มีกรรมเป็นของของตนที่ตนทำไว้ดี-ชั่วก็ตามจะต้องได้รับผลกรรมนั้น ๆ

หลักไตรสิกขา

ไตรสิกขา คือ คือ หลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตาม แนวพุทธ ไตรสิกขา จึงจัดอยู่ใน มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) คือ ควรทำให้เกิดมีขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ พัฒนาชีวิต มีดังนี้

1. ศิล หมายถึง ความเป็นปกติ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ศิลเป็นพื้นฐานเป็นตัวช่วย ชำระ ความรู้ให้บริสุทธิ์ และความรู้เองก็ช่วยชำระศีล ซึ่งต่างก็ช่วยชำระกันและกันให้บริสุทธิ์บุคคลที่มี ศิล ก็ชื่อว่ามีความรู้ หรือมีวิชา ก็ชื่อว่ามีศีลด้วย

เพราะฉะนั้น ศิลจึงเป็นองค์ประกอบแห่งวิชา หรือปัญญาด้วยเหตุที่ศีลมีลักษณะเป็นที่ อาศัย เป็นที่ตั้งแห่งความรู้ บุคคลผู้ปฏิบัติสมณะและวิปัสสนาต้องอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้วจึงทำ อินทรีย์ คือ ปัญญาอินทรีย์ให้เกิดได้ เหมือนกับบุคคลผู้จะทำการงานทุกอย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่ง จะต้องทำบนบก ที่ทำอยู่ ต้องอาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ที่แผ่นดินจึงทำได้ เป็นต้น

2. สมาธิ นี่เป็นองค์ประกอบของวิชาอันเป็นตัวส่งเสริม เป็นกำลังในการเจริญความรู้ตาม หลักทางพุทธศาสนา สมาธิ คือสมณะนั่นเอง มีความหมายเหมือนกัน ใช้แทนกันได้ และความมุ่ง หมายในการสร้างสมาธิในพุทธศาสนา ก็เพื่อใช้เป็นบาทฐานของวิปัสสนา ซึ่งก็เป็นการอบรมความรู้ที่มี สมาธิเป็นบาทฐาน ดังนั้น สมาธิจึงเป็นเหตุใกล้ของวิชา ดังพระบาลีว่า “สมาธิโต ยถาภูตฺตา ชานาตี ปสสตี แปลว่า ผู้มีจิตเป็นสมาธิ ย่อมรู้เห็นตามเป็นจริง” (อง.ทสก. (ไทย) 24/6/9) และสมาธิที่ ประเสริฐที่สุดที่ช่วยให้ตรัสรู้ ช่วยให้ความรู้พัฒนาเดินหน้าไปได้เรื่อย ๆ จนกำจัดกิเลสได้และหลุดพ้น คือ สมาธิที่เป็นองค์แห่งมรรคนั่นเอง เป็นสมาธิที่ให้ผลต่อเนื่องไปทันที คือทำให้บรรลุนิเวศน์ผลทันที ไม่มี อะไรคั่นหรือแทรกกระหว่างได้ เป็นสมาธิที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญมากที่สุด มีเนื้อความมาในรัตนสูตร ความว่า “พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ทรงสรรเสริญแล้ว ซึ่งสมาธิใด ๆ เป็นธรรมอันสะอาด บัณฑิต ทั้งหลาย กล่าวสมาธิใดว่าให้ผลในลำดับสมาธิอื่น เสมอด้วยสมาธินั้น ย่อมไม่มี ธรรมรัตนะแก่นนี้เป็น รัตนะอันประณีต (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/6/10)

3. ปัญญา แปลว่า การเห็นแจ้งหรือวิธีทำให้เกิดการเห็นแจ้ง หมายถึง การอบรมความรู้ นั้นเองให้มีความเห็นแจ้งรู้ชัดในสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะของมันทำให้เข้าใจตามความเป็นจริงจนถอน ความหลงผิด ความรู้ผิด และความยึดติดในสิ่งทั้งหลายได้ ทำให้กำจัดอวิชชา คือความหลงความไม่รู้ ให้หมดสิ้นไป ทำให้เกิดมีวิชาขึ้นแทน เพราะผลมุ่งหมายแห่งการเจริญวิปัสสนา คือปัญญาหรือวิชา นั้นเอง ในการพิจารณาตามหลักอภินิหารปัจเจกเวทณ์ ว่าเรามีความแก่เป็นธรรมดา ล่วงความแก่ไปไม่ได้ เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ล่วงความเจ็บไข้ไปไม่ได้ เรามีความตายเป็นธรรมดา ล่วงความตายไป ไม่ได้ เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของเจริญใจทั้งหลายทั้งปวง และเราเป็นผู้มีกรรมเป็นของของตน ที่ตนทำไว้ดี-ชั่วก็ตามจะต้องได้รับผลกรรมนั้น ๆ เมื่อบุคคลต้องการพัฒนาความรู้ ให้เจริญขึ้น จนได้ชื่อ ว่า “วิชา ก็ต้องเจริญกระทำให้มาก ซึ่งธรรมที่เป็นส่วนแห่งวิชา คือ “สมณะและวิปัสสนา” จนละ อวิชชาได้แล้วทำวิชาให้เกิดขึ้น” (อง.ทก. (ไทย) 20/32/76)

ดังนั้น ศิล สมาธิ และปัญญา จึงเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกันโดยแท้ มีความสัมพันธ์กัน เป็น ปัจจัยแก่กัน และเป็นไปเพื่อความรู้อย่าง เพราะต้องอาศัยเหตุปัจจัยของศีลเป็นพื้นฐานเสียก่อน เพื่อจะ ดำเนินไปสู่สมาธิ เมื่อสมาธิตั้งมั่นแล้วย่อมทำให้เกิดปัญญาพิจารณาหลักอภินิหารปัจเจกเวทณ์เช่น สติ

ระลึกอยู่เสมอด้วยความตั้งมั่นของสมาธิหลักจากนั้นใช้ปัญญาพิจารณา ว่าเรามีความแก่เป็นธรรมดา ล่วงความแก่ไปไม่ได้ เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ล่วงความเจ็บไข้ไปไม่ได้ เรามีความตายเป็นธรรมดา ล่วงความตายไปไม่ได้ เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของเจริญใจทั้งหลายทั้งปวง และเราเป็นผู้มีกรรม เป็นของของตนที่ตนทำไว้ดี-ชั่วก็ตามจะต้องได้รับผลกรรมนั้น ๆ

หลักอภินิหารปัจเจกชน ความหมาย การพิจารณาถึงความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจ และกรรมที่เราทำกรรมอันใดไว้ต้องได้รับผลกรรมนั้น ๆ ตามนัยแห่งการพิจารณาอภินิหารปัจเจกชน ได้ทุกโอกาสหรือพิจารณาบ่อย ๆ ให้เป็นกิจวัตรประจำวัน ด้วยสติปัญญา และอยู่ในกรอบของไตรสิกขา เป็นต้น เห็นและเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต จนนำไปสู่การปล่อยวาง ความยึดมั่นถือมั่นได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญในการพิจารณาธรรมที่ควรพิจารณาคืออภินิหารปัจเจกชน เพื่อให้ยอมรับตามความจริง ซึ่งเราทุกคนต้องพิจารณาเพื่อให้เข้าใจความจริงของชีวิต และดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท

ยุคเชื้อโควิด-19

จากสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อหลายพื้นที่ของประเทศไทยและแน่นอนว่าย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยอีกด้วย รัฐบาลได้มีมาตรการด้านต่าง ๆ ในการรับมือกับการระบาดครั้งนี้ เช่น การรับมือทางเศรษฐกิจ การรับมือทางการแพทย์และการสาธารณสุข แต่ในปัจจุบัน การแพร่ระบาดยิ่งทวีคูณมากขึ้นทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันของเราเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น รัฐบาลได้มี การรณรงค์ให้ประชาชนอยู่บ้านมากยิ่งขึ้นเพื่อลดการแพร่เชื้อ เรา จะเห็นเคมเปญต่างๆ ในโซเชียลมีเดียที่ว่า “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” หรือแม้แต่บุคลากรทางการแพทย์ก็ได้เขียนข้อความลงบนกระดาษว่า “หมอ พยาบาล เจ้าหน้าที่ทำงานหนักที่ รพ.เพื่อคุณ ขอให้ คุณอยู่บ้านเพื่อพวกเรา” การระบาดของโควิด-19 ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคมหรือ คุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ยังส่งผลกระทบต่ออารมณ์และจิตใจอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับ บุคลากรทางการแพทย์ ผู้ที่แบกรับภาระและการเสียสละที่ยิ่งใหญ่เพื่อต่อสู้กับสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ครั้งนี้ เนื่องจากบุคลากรทางการแพทย์มีความเสี่ยงมากกว่าคนทั่วไป เพราะอยู่ในพื้นที่ เสี่ยงและใกล้ชิดกับผู้ป่วยโดยตรง การเสียสละเวลาและปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังทำให้แพทย์หรือ พยาบาลบางคนจำเป็นต้องนอนที่โรงพยาบาลเพื่อเฝ้าดูผู้ป่วยอย่างใกล้ชิด บางคนไม่มีเวลาแม้แต่จะ กลับไปหาครอบครัว หรือบางคนก็พักผ่อนไม่ เพียงพอ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล หรือแม้กระทั่งภาวะหมดกำลังในการทำงานได้

สรุป

การดำเนินชีวิตในปัจจุบันนี้เป็นการดำเนินชีวิตที่เต็มไปด้วยความเสี่ยงในยุคที่เชื้อโรคครอง เมืองทั่วโลกนี้เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าในเวลานี้เชื้อไวรัสโควิด-19 เป็นเชื้อที่ยังไม่สามารถควบคุมได้ โดยมนุษยชาติใดๆ ในโลก ซึ่งความเสี่ยงนี้เกิดขึ้นกับทุกประเทศการพิจารณาความตายหรือความเจ็บไข้ อยู่เป็นนิจจะทำให้คนที่พิจารณานั้นเข้าใจในชีวิตและไม่ตื่นตระหนกกับเรื่องที่เกิดขึ้นแต่จะใช้ปัญญาที่มี ในการพิจารณาป้องกัน โดยที่ปัญญาที่เกิดอาจจะใช้ธรรมชาติที่ใกล้ชิดตัวในการป้องกันตัวเองอาทิเช่น การ ใช้ยาสมุนไพรในการรักษาหรือป้องกัน การเสพข้าว หรือการรู้เท่าทันเหตุการณ์เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่คนมี ปัญญาจะพึงเสพหรือพึงรับได้แบบมีสติ ทำให้การแก้ไขปัญหาหรือต่อสู้กับเชื้อไวรัสเป็นไปด้วยอาการ

เท่าทัน ถึงแม้ว่ามนุษยชาติจะยังไม่มีวัคซีนหรือยาที่จะมาทำให้เชื้อ covid-19 นี้ควบคุมได้ หรือหายไปจากโลกของเรานี้ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นที่บอกว่าการพิจารณาอภินิหารปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งที่ดี แม้พระพุทธองค์เองในคราวครั้งพุทธกาลก็ใช้สัญญาในการใช้ปัญญานี้ทำให้ไม่ทรมาณกับร่างกายหรือความคิด โดยใช้ปัญญาเป็นตัวนำในการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นความชาญฉลาดของพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักธรรมด้วยความเข้าใจในการแก้ปัญหา ในยุคปัจจุบันเราสามารถนำการพิจารณาอภินิหารปัจเจกบุคคลมาใช้กับชีวิตได้เป็นอย่างดี และทำให้ชีวิตของเราดำเนินไปด้วยความมีสติ ถึงแม้สถานการณ์ของบ้านเมืองไม่ว่าจะเป็นบ้านเราหรือทั่วโลกก็ตาม การใช้สติในการพิจารณาการใช้ชีวิตทั้งของตนเองหรือในสังคม ณ เวลานี้เป็นไปด้วยความยากลำบาก สิ่งที่เราทำได้คือมีสติให้มากเมื่อมีสติแล้วปัญญาย่อมเกิดเมื่อปัญญาเกิดเราก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหา ถึงแม้จะเป็นปัญหาใหญ่หรือเป็นปัญหาที่เข้ามาแบบฉุกฉะทุกหรือแบบฉุกฉินเรามีสติตั้งรับอยู่แล้วทำให้ชีวิตของเราไม่ตื่นตระหนกและเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถึงแม้ในบางครั้งจะมีการสูญเสียเกิดขึ้นก็ทำให้เรามีสติคิดในเรื่องนั้นๆ และเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายเรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดา ทำให้ชีวิตของเราไม่เป็นทุกข์กับสิ่งที่เกิดขึ้นมากจนเกินไปและตั้งสติในการดำเนินชีวิตต่อไปข้างหน้าอย่างเรียบร้อยและดีงาม

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.

พระมหาบุญเลิศ ฐานทินโน. อริยวินัย รวบรวมจากพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเฟื่องฟ้า พรินต์ติ้งจำกัด. 2547.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2538

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2543

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.snr.ac.th/sakyaputto/patija.htm, [13 กันยายน 2555]

มจร